

Instytut Pamięci Narodowej - Gdańsk

<https://gdansk.ipn.gov.pl/pl2/aktualnosci/105974,Zbigniew-Karpus-Jency-sowieccy-w-niewoli-w-Polsce-w-latach-19191921.html>
04.05.2024, 04:00

Zbigniew Karpus: Jeńcy sowieccy w niewoli w Polsce w latach 1919-1921



BOLSZEWICY W PŁOCKU.

Urzędowo stwierdzone wiadomości o rządach i okrucieństwach bolszewickich w powiecie Plockim i mieście Plocku.



"Czerwodziwka" czyli kawiarka, która śpiewa, torturując i mordując „bolszewickimi”.



Bolszewicy w kościele. Dla osławienia swoich czynów żołnierze nie byli w Płocku nie zwyczajni!

Grzechy bolszewików z Plocka.

W mieście Płocku bolszewicy, a to ci ludzie, którzy przysięgli na wierność Włochowi i nie chcą się od niego oddzielić, wzięli sobie za prawo, że mogą robić, co im się wodzi. W Płocku bolszewicy, a to ci ludzie, którzy przysięgli na wierność Włochowi i nie chcą się od niego oddzielić, wzięli sobie za prawo, że mogą robić, co im się wodzi.



Kobiety bezstraszne, torturowane i mordowane!

W mieście Płocku, gdzie bolszewicy rządzili, panował straszny terror. Władze bolszewickie, które miały być sprawcami dobroci, okazały się być tylko narzędziami okrucieństwa. Władze bolszewickie, które miały być sprawcami dobroci, okazały się być tylko narzędziami okrucieństwa.

BOLSZEWICY W PŁOCKU.

Urzędowo stwierdzone wiadomości o rządach i okrucieństwach bolszewickich w powiecie Plockim i mieście Plocku.



"Czerwodziwka" czyli kawiarka, która śpiewa, torturując i mordując „bolszewickimi”.



Bolszewicy w kościele. Dla osławienia swoich czynów żołnierze nie byli w Płocku nie zwyczajni!

Grzechy bolszewików z Plocka.

W mieście Płocku bolszewicy, a to ci ludzie, którzy przysięgli na wierność Włochowi i nie chcą się od niego oddzielić, wzięli sobie za prawo, że mogą robić, co im się wodzi. W Płocku bolszewicy, a to ci ludzie, którzy przysięgli na wierność Włochowi i nie chcą się od niego oddzielić, wzięli sobie za prawo, że mogą robić, co im się wodzi.



Kobiety bezstraszne, torturowane i mordowane!

W mieście Płocku, gdzie bolszewicy rządzili, panował straszny terror. Władze bolszewickie, które miały być sprawcami dobroci, okazały się być tylko narzędziami okrucieństwa. Władze bolszewickie, które miały być sprawcami dobroci, okazały się być tylko narzędziami okrucieństwa.



Łaźnia w Tuchole, Wp.



Łaźnia w Tuchole, Wp.



Łaźnia internowanych w Tuchole. Barak, gdzie mieszkali studenci.





Лагерь интернированных в Тухоль. Барак, где жиди студенты.



Jedcy bolszewicy.



Jedcy bolszewicy.

W wyniku klęski państw centralnych powrót z nich do swoich ojczyzn (Rosji,

Ukrainy, Polski, państw bałtyckich) rozpoczęli jeńcy wojenni, osoby internowane i przymusowo wywiezione na roboty - obywatele byłego imperium rosyjskiego. Pierwsze ich grupy na terenach Królestwa Polskiego wyzwolonych spod okupacji niemieckiej pojawiły się już w połowie listopada 1918 r., czyli w okresie formowania się centralnego ośrodka władzy odradzającego się niepodległego państwa polskiego. Do swoich domów Rosjanie podążali, wykorzystując główne szlaki komunikacyjne przebiegające przez terytorium Polski z zachodu na wschód.

Pierwszym etapem dla nich, przed dalszą drogą na wschód, była Warszawa, główny węzeł kolejowy, gdzie gromadzono ich w ponemieckich barakach na Powązkach. Między innymi pierwszy transport z rosyjskimi jeńcami wyruszył z Kalisza do Warszawy natychmiast po ewakuacji Niemców 14 listopada. Transportami tymi podróżowali do domów Rosjanie przebywający uprzednio w obozie jeńców w Szczypiornie. Ogółem tylko w dniach 14-16 listopada 1918 r. wysłano z Kalisza 14 000 jeńców.

Proces ewakuacji jeńców i robotników rosyjskich z Niemiec na wschód odbywał się żywiołowo i bez przeszkód ze strony władz niemieckich. W ten sposób starały się one pozbyć niepożądanych już u siebie osób, szczególnie wobec trudności aprowizacyjnych, a jak przypuszczały czynniki polskie, kierowały się również chęcią zdestabilizowania sytuacji w odradzającej się Polsce. Od 15 listopada 1918 do 20 stycznia 1919 r. do Polski przybyło z zachodu łącznie 281 000 Rosjan. Na wyraźne żądanie władz polskich państwa Ententy zakazały od 22 stycznia 1919 r. kierowania transportów z rosyjskimi jeńcami i robotnikami na wschód przez terytorium polskie.

W tym czasie rozpoczęła się wojna polsko-sowiecka, która początkowo nie była zbyt intensywna, dlatego też liczba jeńców wojennych po obu stronach nie była duża. W listopadzie 1919 r. (czyli w okresie, gdy walki zostały wstrzymane i toczyły się rokowania w Mikaszewiczach) w Polsce znajdowało się 7096 jeńców bolszewickich (tę liczbę podają polskie dokumenty wojskowe z tego okresu). Problemowi temu nie poświęcono uwagi podczas rozmów w Mikaszewiczach.

Strona polska w miarę swoich możliwości starała się zapewnić bolszewickim jeńcom wojennym poprawne warunki bytowe w obozach. Nie we wszystkich sytuacjach było to możliwe. Należy zaznaczyć, że w okresie jesienno-zimowym na przełomie 1919 i 1920 r. w niektórych obozach stwierdzono trudną sytuację sanitarną i aprowizacyjną jeńców. Zostało to dostrzeżone między innymi przez polską prasę oraz Sejm, którego delegacja odwiedziła poszczególne obozy jenieckie, a jej raport został przedstawiony podczas obrad plenarnych. W wyniku interwencji posłów, na wiosnę 1920 r. nastąpiła wyraźna poprawa sytuacji jeńców w obozach, a jeńców bolszewickich skierowano do pracy w rolnictwie i instytucjach państwowych. W ten sposób ich warunki życia (aprowizacyjne i sanitarne) znacznie się poprawiły.

Dla władz polskich duże problemy z jeńcami bolszewickimi rozpoczęły się dopiero po

zwycięskiej bitwie warszawskiej. W jej wyniku do polskiej niewoli dostało się ponad 40 000 czerwonoarmistów, a prowadzone dalej działania wojenne znacznie powiększyły tę liczbę. Po zakończeniu walk polsko-bolszewickich (to jest po 18 października 1920 r.) w Polsce znajdowało się około 80 000 sowieckich jeńców wojennych. Ponadto około 25 000 jeńców sowieckich zgłosiło się na ochotnika do formowanych w Polsce antybolszewickich oddziałów wojskowych.

Strona polska miała duże trudności, aby należycie zająć się ich losem, szczególnie wobec wystąpienia jesiennych i zimowych chłódów. Przed władzami polskimi stały bowiem także inne ważne zagadnienia, którymi należało się szybko zająć. Była to między innymi kwestia 50 000 internowanych żołnierzy i ich rodzin z byłych sojuszniczych rosyjskich i ukraińskich oddziałów wojskowych, które pod koniec listopada 1920 r. ponownie znalazły się na terytorium Polski. Pojawił się problem zapewnienia tak licznyim jeńcom i internowanym odpowiednich pomieszczeń oraz należytej opieki sanitarnej, medycznej i aprowizacyjnej.

Pierwszym oficjalnym dokumentem zawartym między Polską a Rosją Sowiecką, w którym wspomniano o opiece nad jeńcami wojennymi, była umowa podpisana 6 września 1920 r. w Berlinie przez przedstawicieli Polskiego i Rosyjskiego Czerwonego Krzyża. Miała być ona realizowana za pośrednictwem delegatów wyznaczonych przez Polski i Rosyjski Czerwony Krzyż. W Polsce opiekę nad bolszewickimi jeńcami wojennymi i cywilnymi osobami internowanymi sprawowała Stefania Sempołowska, natomiast na terenie Rosji Sowieckiej nad jeńcami polskimi miała czuwać Katarzyna Pieszkowa. Na mocy układu rozejmowego z 12 października 1920 r. należało w tym celu niezwłocznie powołać Komisje Mieszane (ostatecznie powstały one w maju 1921 r.).

Zanim 24 lutego 1921 r. podpisano w Rydze układ o repatriacji, wymianę jeńców próbowano prowadzić na zasadzie list imiennych. W krótkim czasie okazało się też, że obie strony nie są przygotowane do szybkiej wymiany jeńców wojennych.

Zapewnienie odpowiednich warunków lokalowych, aprowizacyjnych i opieki medyczno-sanitarnej dla około 150 000 jeńców i internowanych (nie tylko sowieckich) w latach 1919–1921 było trudnym zadaniem dla powstającego państwa polskiego. Ważnym czynnikiem, z którym trzeba było się zmierzyć, były epidemie chorób zakaźnych, szalejące nie tylko wśród wojskowych, ale doświadczające także ludność cywilną.

Po dostaniu się do niewoli jeńcy wojenni byli poddawani obowiązkowym zabiegom sanitarnym (kąpiel, wymiana bielizny, dezynfekcja odzieży) oraz oględzinom lekarskim. Chorych nie należało odsyłać do obozów w głąbi kraju, lecz mieli być umieszczani w specjalnych oddziałach przy szpitalach frontowych, a potem w szpitalach dla jeńców. Opieka medyczna istniała także w każdym obozie jenieckim. Personel medyczno-sanitarny obsługiwał izbę chorych, aptekę i szpital, zwykle z oddziałem zakaźnym.

W 1919 r., kiedy w Polsce w obozach przebywało około 29 000 jeńców i internowanych (w tym 7000–8000 sowieckich), system ten działał dość sprawnie, choć i wówczas nie w pełni

udawało się zapanować nad chorobami zakaźnymi. Po tym, jak w obozie w Brześciu w wyniku epidemii zmarło około 1500 jeńców wojennych (w tym około 500 jeńców bolszewickich), obóz ten zamknięto. Wśród jej ofiar był też polski personel medyczny, na tyfus plamisty zmarł na przykład naczelny lekarz obozu w Brześciu.

Kolejny raz trudna sytuacja sanitarna i aprowizacyjna oraz nawrót epidemii chorób zakaźnych w obozach jenieckich w Polsce wystąpiły późną jesienią 1920 r. To wtedy nastąpił gwałtowny wzrost liczby jeńców i internowanych, a duży wpływ na ich sytuację miała między innymi utrata sporej ilości specjalistycznego sprzętu sanitarno-medycznego podczas polskiego odwrotu latem 1920 r. oraz zniszczenie znacznych obszarów kraju, przez które przechodziły oddziały Armii Czerwonej. Internowanie dawnych sojuszników w walce z bolszewikami spowodowało konieczność przeniesienia jeńców sowieckich do innych obozów. Transportowano ich w nieodpowiednich warunkach i podczas ciężkiej zimy, co spowodowało ponowny wybuch epidemii chorób zakaźnych: cholery, tyfusu, czerwonki i grypy. W najgorszych pod względem epidemicznym miesiącach przełomu 1920 i 1921 r. w głównych obozach jenieckich zmarło: w Strzałkowie – 1682 osoby w listopadzie i 1558 osób w grudniu, w Tucholi zaś 561 osób w styczniu. Potem sytuację w obozach udało się opanować.

W całym okresie pobytu jeńców sowieckich w obozie w Strzałkowie (czerwiec 1919 – październik 1921 r.) zmarło ich tam 7000–8000, a w Tucholi (koniec sierpnia 1920 – połowa października 1921 r.) – około 2000. Na podstawie licznie zachowanych źródeł można ustalić, że w niewoli polskiej przez cały okres pobytu w Polsce zmarło około 14 000 – 16 000 jeńców sowieckich. Chowani byli w zbiorowych mogiłach na przyobozowych cmentarzach. Przez cały okres międzywojenny były one otoczone opieką władz polskich.

Zgodnie z układem o repatriacji od połowy marca do połowy października 1921 r. z Polski wysłano 65 797 jeńców sowieckich, a do początku 1922 r. – kolejnych 965. Do Rosji Sowieckiej wróciło też 2001 cywilów. Około 1000 osób zadeklarowało chęć pozostania w Polsce. Oprócz tego około 1000 byłych żołnierzy Armii Czerwonej wróciło z polskiej niewoli do innych krajów.

* * *

Збигнев Карпус: Советские военнопленные в плену в Польше в 1919-1921 гг.

После поражения центральных государств в Первой мировой войне с их территории на родину (Россию, Украину, Польшу, страны Балтии) начали возвращаться военнопленные, интернированные лица и люди, насильно вывезенные на работы - граждане бывшей Российской империи. Первые их группы появились на территории освобожденного от немецкой оккупации Королевства Польского уже во второй половине ноября 1918 г., т.е. в период формирования центральной власти возрождающегося польского

государства. На родину русские военнопленные возвращались дорогами, проходящими через всю территорию Польши, с Запада на Восток.

По дороге на восток первым пунктом для них была Варшава - главный железнодорожный узел, где их содержали в бывших немецких бараках в Повонзках. Кстати, первый транспорт с русскими военнопленными из Калиша в Варшаву отправился сразу же после эвакуации немцев 14 ноября. Этими транспортом пользовались и русские, которые ранее находились в лагере для военнопленных в Щеперно. Всего 14-16 ноября 1918 г из Калиша было вывезено 14 000 военнопленных.

Процесс эвакуации военнопленных и русских работников из Германии на Восток проходил без помех со стороны немецких властей. Таким образом, из-за проблем с питанием они старались избавиться от ненужных на своей территории людей. С точки зрения польских властей отправление военнопленных было связано и с желанием дестабилизировать ситуацию в возрождающейся Польше. С 15 ноября 1918 г. до 20 января 1919 г. в Польшу с Запада прибыло 281 000 русских военнопленных. 22 января 1919 г. по просьбе польских властей страны Антанты запретили направление транспортов с русскими военнопленными и рабочими на восток, через польскую территорию.

В это время началась польско-советская война, темп которой первоначально не был слишком интенсивным. Поэтому количество военнопленных с двух сторон не было большим. В ноябре 1919 г. (т.е. в период, когда боевые действия были остановлены и проходили переговоры в Микашевичах) в Польше находилось 7096 большевистских военнопленных (такое число содержится в польских военных документах того времени). Во время переговоров в Микашевичах на проблему военнопленных стороны не обратили внимание.

По мере возможностей польские власти старались обеспечить нормальные условия пребывания большевистских военнопленных в лагерях. Однако сделать это получалось не всегда. Стоит отметить, что в осенне-зимний период 1919-1920 гг. в некоторых лагерях отмечалась тяжелая ситуация со снабжением и санитарным обеспечением военнопленных. Об этом узнала польская пресса и сейм, делегация которого посетила отдельные лагеря для военнопленных. Отчет об этом был представлен во время пленарного заседания. В результате вмешательства депутатов весной 1920 года произошло серьезное улучшение условий пребывания в лагерях, а большевистских пленных направили на работы в сельском хозяйстве и государственных учреждениях. В этой ситуации их условия жизни (быт и санитарные условия) значительно улучшились.

Для польских властей значительные проблемы с большевистскими военнопленными начались после победы в Варшавской битве. В ее результате в польский плен попало более 40 000 красноармейцев. Дальнейшие боевые действия значительно увеличили

число пленных. После окончания боевых действий (то есть после 18 октября 1920 года) в Польше находилось около 80 000 советских военнопленных. К тому же около 25 000 советских военнопленных пожелали вступить в формирующиеся на территории Польши антибольшевистские вооруженные формирования.

Польская сторона испытывала большие трудности в организации быта военнопленных, особенно в осенне-зимний период. Перед польскими властями появились другие важные проблемы, которыми экстренно необходимо было заниматься. Среди прочего, это была проблема 50 000 интернированных солдат и их семей из состава бывших союзников Польши - русских и украинских воинских формирований, которые под конец ноября 1920 года повторно оказались на польской территории. Появилась проблема организации для большого числа военнопленных и интернированных лиц помещений для проживания и необходимого санитарного и медицинского обслуживания, а также снабжения их питанием.

Первым официальным документом, который оговаривал вопрос организации опеки над военнопленными, был договор, подписанный 6 сентября 1920 года в Берлине представителями польского и российского Красного Креста. В Польше опекой над большевистскими военнопленными и гражданскими интернированными лицами осуществляла Стефания Сэмпловская, а, в свою очередь, на территории России за заботу над польскими военнопленными отвечала Екатерина Пешкова. В соответствии с мирным договором от 12 октября 1920 года предстояло в кратчайшие сроки создать смешанные Комиссии (были созданы в мае 1921 года).

До того, как 24 февраля 1921 года в Риге был подписан договор о репатриации, обмен военнопленными пробовали проводить на основании именных списков. Однако вскоре стало понятно, что обе стороны не готовы к быстрому обмену военнопленными.

Организация необходимых условий для проживания, питания и медицинского обслуживания для почти 150 000 военнопленных и интернированных лиц (не только советских) в период с 1919 по 1921 годы было серьезным испытанием для молодого польского государства. Важным фактором, который необходимо учитывать, были эпидемии инфекционных заболеваний, которые были не только среди военных, но также и гражданских лиц.

После того, как красноармейцы попадали в плен, их направляли на обязательное санитарное обследование (баня, смена белья, дезинфекция одежды), а также медицинский осмотр. Больных пленников старались не направлять в лагеря в центре страны. Чаще всего их размещали в специальных отрядах, существовавших при фронтовых госпиталях, а также в госпиталях для военнопленных. Медицинское обслуживание существовало в каждом лагере для военнопленных. Медицинский персонал обслуживал поликлинику, аптеку и госпиталь, обычно с отделением для инфекционных больных.

В 1919 году, когда в Польше в лагерях находилось около 29 000 военнопленных и интернированных лиц (в том числе советских - 7000-8000) эта система работала достаточно хорошо, хотя и тогда не удавалось полностью победить эпидемии инфекционных заболеваний. После того, как в лагере в Бресте в результате эпидемии умерло около 1500 военнопленных (в том числе около 500 большевистских военнопленных), упомянутый лагерь закрыли. Среди жертв эпидемии был также польский медицинский персонал. Так от сыпного тифа умер главный врач лагеря в Бресте.

Поздней осенью 1920 года санитарная и эпидемическая ситуация в лагерях для военнопленных в Польше снова ухудшилась. Именно тогда наступил резкий рост числа военнопленных и интернированных лиц. К тому же отрицательное влияние на эту ситуацию имела потеря значительного количества необходимого санитарно-медицинского оборудования во время отступления польских войск летом 1920 года, а также разрушения инфраструктуры на большей части страны, через которую проходили части Красной Армии. Интернирование бывших союзников в борьбе против большевиков заставило перевести советских военнопленных в другие лагеря. Их перевозили без соблюдения необходимых норм в условиях холодной зимы. Это привело к повторной вспышке эпидемии инфекционных заболеваний: холеры, тифа, краснухи и гриппа. В наиболее тяжелых в эпидемическом смысле месяцах конца 1920 - начала 1921 года в главных лагерях умерло: в Стшалкове - 1682 человека в ноябре и 1558 человек в декабре; в Тухоли в январе 561 человек. Позднее ситуацию в лагерях удалось взять под контроль.

За весь период пребывания советских военнопленных в лагере в Стшалкове (июнь 1919 - октябрь 1921 гг.) там умерло 7-8 тысяч военнопленных, а в Тухоли (конец августа 1920 - вторая половина 1921 года) - около 2 тысяч человек. На основании многочисленных сохранившихся источников можно сказать, что в польском плену за весь период умерло около 14-16 тысяч советских военнопленных. Они были похоронены в сборных могилах на кладбищах, функционировавших при лагерях. На протяжении всего межвоенного периода эти погосты были под опекой польских властей.

В соответствии с договором о репатриации, со второй половины марта до второй половины октября 1921 года из Польши было выслано 65 797 советских военнопленных, а к началу 1922 года - еще 965 человек. В Советскую Россию также вернулось 2001 гражданское лицо. Около тысячи человек объявило о желании остаться в Польше. Кроме того, около тысячи бывших солдат Красной Армии вернулись из польского плена в другие страны.

Tłumaczenie: Ihar Melnikau

Zbigniew Karpus: *Soviet prisoners of war interned in Poland in the years 1919-1921*

As a result of the defeat of the central countries, prisoners of war, interned persons and those forcibly taken to labour camps - citizens of the former Russian empire - began returning to their homelands (Russia, Ukraine, Poland, the Baltic nations). The first groups on the lands of the Polish Kingdom, freed from German occupation, already appeared in mid-November of 1918, i.e. the period of the formation of the centre of power of the reviving independent Polish state. Russians hurried home mainly using communication routes through Poland, from west to east.

The first stage for them, before their further journey to the east, was Warsaw, the main railway hub, where they were gathered in post-German barracks at Powązki. *Inter alia* the first transport of Russian POWs set off from Kalisz to Warsaw immediately following the evacuation of the Germans on 14 November. These transports were used by Russians to travel home after being held at the POW camp in Szczypiorno. In general, on the days of 14-16 November 1918 alone, 14 thousand POWs were sent from Kalisz.

The process of evacuating POWs and Russian labourers from Germany to the east took place spontaneously and without any impediments from the German authorities. Thus they attempted to rid themselves of those they no longer wanted to hold, especially given the difficulties with provisions and, as the Poles suspected, they were also motivated by a wish to destabilise the situation in reviving Poland. From 15 November 1918 to 20 January 1919 a total of 281 thousand Russians reached Poland. On the clear demand of the Polish authorities, the countries of the Triple Entente prohibited, from 22 January 1919, the directing of transports with Russian POWs and labourers to the east through Polish territory.

At this time the Polish-Soviet war began, which wasn't very intense initially, which is also why the number of prisoners of war on both sides wasn't overly large. In November 1919 (i.e. during the time when battles were suspended and prognoses were ongoing in Mikashevichy) there were 7,096 Bolshevik POWs in Poland (this is the number given in Polish military documents from the time). This issue wasn't touched upon during talks in Mikashevichy.

The Polish side attempted to ensure proper living conditions for the Bolshevik POWs at the camps. This was not always possible. It should be noted that, during the period of autumn and winter at the turn of 1919 and 1920, some of the camps experienced difficulties in food supply and sanitary conditions for their prisoners. This was noticed, *inter alia*, by the Polish press and the Sejm, whose delegation visited individual POW camps and presented its report at an open air conference. As a result of the intervention of the MPs, in spring of 1920, the POWs' situation clearly improved in the camps, and the Bolshevik POWs were

directed to work in agriculture and state institutions. In this manner their living conditions (both alimentary and sanitary) improved significantly.

Extensive problems with Bolshevik POWs began for the Polish authorities only after the victorious Battle of Warsaw. As a result over 40 thousand Red Army soldiers ended up interned in Poland, and continuing military actions added significantly to this number. After the Polish-Bolshevik battles were completed (i.e. after 18 October 1920), Poland ended up with ca. 80 thousand Soviet POWs. A further 25 or so thousand Soviet POWs had volunteered for anti-Bolshevik military detachments forming in Poland.

The Polish side experienced extensive difficulties in duly dealing with their fate, especially as regards the autumn and winter cold. The Polish authorities were thus also faced with other important issues requiring urgent attention. This included the issue of 50 thousand interned soldiers and their families from former military detachments allied with Russia and Ukraine which, toward the end of November 1920, again found themselves in Poland. The problem arose of ensuring such a large number of POWs and prisoners the appropriate lodgings and sanitary, medical and alimentary care.

The first official document concluded between Poland and Soviet Russia, which mentions care for the POWs, was an agreement signed on 6 September 1920 in Berlin by representatives of the Polish and Russian Red Cross. It was intended to be carried out through the intermediary of delegates appointed by the Polish and Russian Red Cross. In Poland Stefania Sempołowska was in charge of Bolshevik POWs and civil prisoners, however, in Soviet Russia care for the Polish prisoners was to be the domain of Katarzyna Pieszkowa. By virtue of the armistice agreement dated 12 October 1920, Joint Commissions were to be appointed immediately (they finally came into existence in May of 1921).

Prior to the signing in Riga of the repatriation treaty on 24 February 1921, an attempt was made at managing the exchange of POWs on the basis of names lists. It soon proved that neither of the two parties was prepared for a quick exchange of POWs.

Ensuring the appropriate living and alimentary conditions, as well as medical and sanitary care for ca. 150 thousand prisoners and POWs (not just Soviet ones) in the years of 1919 – 1921 was a difficult task for the emerging Polish state. An important factor needing to be faced were epidemics of infectious diseases rampant not only among the military, but also experienced by the civil populations.

After getting captured, the POWs were subjected to obligatory sanitary procedures (bath, change of undergarments, disinfection of clothing) as well as medical examinations. Ill POWs were not to be sent to camps in the country's interior but placed in special wards of hospitals on the fronts, and later in special hospitals for POWs. Medical care was also available at every POW camp. Medical personnel ran an infirmary, pharmacy and hospital, usually with an isolation ward.

In 1919, when ca. 29 thousand prisoners and POWs were held in camps around Poland (including 7 – 8,000 Soviet prisoners), this system operated rather effectively although, even then, it was not fully possible to control the spread of infectious diseases. Following the situation at the camp in Brest when, as the result of an epidemic, ca. 15 thousand POWs died (including approx. 500 Bolshevik POWs), this camp was closed. Its victims also included Polish medical personnel, e.g. the head doctor of the Brest camp died from spotted typhus.

Subsequently a difficult sanitary and alimentary situation, as well as the return of an infectious diseases epidemic in POW camps in Poland occurred in late autumn of 1920. At that time there was a sharp rise in the number of POWs and prisoners, and their situation was greatly influenced, *inter alia*, by the loss of a large amount of specialist sanitary and medical equipment during the Polish withdrawal of summer 1920, as well as the destruction of large parts of the country through which detachments of the Red Army passed. The capture of former allies in battle with the Bolsheviks gave rise to the need for transferring Soviet POWs to other camps. They were transported in inadequate conditions during a severe winter, which caused a subsequent outbreak of epidemics of cholera, typhus, influenza and dysentery. During the worst months of the epidemic, at the turn of 1920 and 1921, at the main POW camps, 1,682 people died in Strzałkowo in November and 1,558 in December, while 561 died in Tuchola in January. Afterwards the situation at the camps was brought under control.

During the entire duration of the stay of Soviet POWs at the camp in Strzałkowo (June 1919 – October 1921) 7,000 – 8,000 of them perished there and, in Tuchola (late August 1920 – mid-October 1921) – ca. 2,000. On the basis of many preserved sources it is possible to determine that, during their entire stay in Poland, ca. 14 – 16 thousand Soviet POWs lost their lives in Polish captivity. They were buried in mass graves at camp-side cemeteries. During the entire inter-war period they were under the care of the Polish authorities.

Pursuant to the repatriation arrangement from mid-March to mid-October of 1921, 65,797 Soviet POWs were sent from Poland and, by the beginning of 1922 – a further 965. Also 2,001 civilians returned to Soviet Russia. Approximately 1,000 people declared the will to remain in Poland. Aside from this number, approx. 1,000 former Red Army soldiers returned from Polish captivity to other countries.